

Valvira

Sosiaali- ja terveysalan
lupa- ja valvontavirasto

Monitorointihanke 2009

Taitto: AT-Julkaisutoimisto Oy

Helsinki, 2010

KUVAILULEHTI

Julkaisun nimi

Monitorointihanke 2009

Julkaisun tekijä ja julkaisija

Johanna Haapala-Mrena, Laura Nikkanen, Lennart Wahlfors
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)

Julkaisun päivämäärä

24.6.2010

Tiivistelmä

Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta (700/2006) tuli voimaan 1.6.2007. Muutokset koskivat erityisesti ravintolatupakointia, joka kiellettiin pääsääntöisesti kaikissa ravintoloissa. Lainmuutoksen myötä tupakointi voidaan sallia ravintoloissa ainoastaan tupakointiin hyväksytyssä erillisessä tupakointitilassa. Lainmuutokseen sisältyi siirtymäaikasäännös, jonka mukaan ravintolaan sovellettiin aiempia ravintolatupakointia koskeneita säännöksiä (487/1999), mikäli kunnan viranomaisena oli hakemuksesta myöntänyt ravintolalle kahden vuoden siirtymäajan (1.6.2007–31.5.2009). Siirtymäaika päättyi 31.5.2009, minkä jälkeen ravintolat ovat joko täysin savuttomia tai niissä on rakennusvalvontaviranomaisen hyväksymä tupakointitila.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus (STTV) järjesti ensimmäistä kertaa vuonna 2007 monitorointihankkeen, jonka tarkoituksena on ollut selvittää 1.6.2007 voimaan tulleen tupakkalain muutoksen vaikutuksia ravintoloiden talouteen ja kokonaisu toimintaan. STTV jatkoi hanketta vuonna 2008. Selvitystyö lainmuutoksen vaikutuksista ravintolatoimintaan toteutettiin vuosina 2007 ja 2008 kahdella tavalla. STTV teki kyselyn ravintoloitsijoille heidän näkemyksistään tupakkalain muutosten vaikutuksista ravintolan toimintaan. Lisäksi STTV seurasi STTV:n alkoholirekisterin tietojen perusteella Suomen kaikkien anniskeluravintoloiden myyntilukuja neljännesvuosittain. Valvira jatkoi monitorointihanketta jälleen vuonna 2009, jolloin seurattiin ravintoloiden myynnin arvon kehitystä heinä–syyskuussa 2009 verrattuna edellisen vuoden vastaavaan aikaan. Vuonna 2009 kyselytutkimusta ei enää toteutettu.

Vertailtaessa ravintoloiden myynnin kehitystä tiettyinä ajankohtina vuosina 2006 ja 2007 STTV:n alkoholirekisteristä tehdyn selvityksen perusteella on huomattavissa, että tupakkalain voimaantulon jälkeen myynnin kehityksessä ja myynnin rakenteessa on havaittavissa eroja eri ravintolatyypin välillä. Siirtymäajan saaneet ja tupakointitilalliset ravintolat kasvattivat markkinaosuuksiaan ensimmäisenä vuotena tupakkalain muutoksen voimaantultua. On kuitenkin huomattava, että vertailtaessa myynnin kehitystä ja rakennetta tupakkalain voimaantulon jälkeisinä ajanjaksoina vuosina 2007–2009 ravintolatyypin väliset erot ole enää oleellisesti muuttuneet eli edellä mainittujen ravintoloiden markkinaosuuksien kasvu on pysähtynyt. Siirtymäajan saaneiden ravintoloiden myynnin kehitys on kääntynyt selvään laskuun, ja alkoholimyynä on siirtynyt tupakointitilallisiin ravintoloihin. Täysin savuttomien ravintoloiden myynnin kehitys on tupakkalain voimaantuloaikana, vertailuajankohtana heinä–syyskuu 2008/2007 ja siirtymäajan päättymisen jälkeen heinä–syyskuu 2009/2008, ollut jopa hieman keskimääräistä parempaa.

Avainsanat (asiasanat):

Tupakkalaki, ravintolatupakointi, tupakointitila, siirtymäaika, ravintolamyynnin arvo

Sisällys

KUVAAILULEHTI	5
1 Taustatietoja monitorointihankkeesta	7
2 Kysely vuosina 2007–2008	8
2.1 Kysely vuonna 2007	8
2.2 Kysely vuonna 2008	8
2.3 Vuosien 2007 ja 2008 kyselytulosten tulosten vertailu	11
3 Ravitsemismyynnin arvon kehitys	14
3.1 Taustatietoja	14
3.2 Ravitsemismyynnin arvon muutokset myyntitilikohtaisesti	14
3.3 Ravitsemismyynnin arvon osuuksien muutokset tuoteryhmittäisessä jakaumassa	16
4 Tulosten tulkinta	18
LIITTEET	19
KUVAOTSIKKOLUETTELO	
Kuva 1. Monitorointihankkeen 2008 kyselyyn vastanneiden ravintolayrittäjien jakautuminen ravintolan toiminnan perusteella	9
Kuva 2. Ravintoloitsijoiden näkemys uuden tupakkalain vaikutuksista ravintolan myyntiin	9
Kuva 3. Ravintoloitsijoiden näkemys uuden tupakkalain vaikutuksista järjestyksen ylläpitoon	10
Kuva 4. Ravintoloitsijoiden näkemys asiakkaiden ja työntekijöiden suhtautumisesta uuden tupakkalain mukaisiin tupakointikieltoihin ja -rajoituksiin	11
Kuva 5. Monitorointihankkeen 2007 ja 2008 kysely: Tupakkalain vaikutus alkoholin myynnin kehitykseen ravintoloissa	11
Kuva 6. Monitorointihankkeen 2007 ja 2008 kysely: Tupakkalain vaikutus kokonaismyynnin kehitykseen ravintoloissa	12
Kuva 7. Monitorointihankkeen 2007 ja 2008 kysely: Asiakkaiden suhtautuminen tupakkalakiin	12
Kuva 8. Monitorointihankkeen 2007 ja 2008 kysely: Työntekijöiden suhtautuminen tupakkalakiin	12
Kuva 9. Ravitsemismyynnin kehitys verrattuna vuotta aiempaan vastaavaan ajanjaksoon	16
Kuva 10. Ravitsemismyynnin rakenne heinä–syyskuussa 2009	17

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Ravitsemismyynnin arvon muutokset heinä–joulukuussa 2007 / 2006	15
Taulukko 2. Ravitsemismyynnin arvon muutokset heinäkuu 2007 – kesäkuu 2008 / heinäkuu 2006 – kesäkuu 2007	15
Taulukko 3. Ravitsemismyynnin arvon muutokset heinäkuu–syyskuu 2008 / 2007	15
Taulukko 4. Ravitsemismyynnin arvon muutokset heinäkuu–syyskuu 2009 / 2008	15
Taulukko 5. Ravitsemismyynnin jakauma myyntitileittäin heinä–joulukuussa 2007 ja muutokset %-yksikköä 2007 / 2006	16
Taulukko 6. Ravitsemismyynnin jakauma myyntitileittäin heinäkuu 2007 – kesäkuu 2008 ja muutokset %-yksikköä edellisestä liukuvasta vuodesta	16
Taulukko 7. Ravitsemismyynnin jakauma myyntitileittäin heinä–lokakuussa 2008 ja muutokset %-yksikköä 2008 / 2007	17
Taulukko 8. Ravitsemismyynnin jakauma myyntitileittäin heinä–syyskuussa 2009 ja muutokset %-yksikköä 2009 / 2008	17

1 Taustatietoja monitorointihankkeesta

Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta (700/2006) tuli voimaan 1.6.2007. Lainmuutos on ollut yksi viime vuosien merkittävimmistä ravintolakulttuuriin vaikuttaneista tekijöistä, koska sillä kiellettiin ravintolatupakointi pääsääntöisesti kaikissa ravintoloissa. Tupakkalain säännökset koskevat kaikkia ravitsemisliikkeitä riippumatta siitä, onko niillä anniskelulupa vai ei. Lainmuutoksen myötä tupakointi ravintolassa voidaan sallia ainoastaan tupakointiin hyväksytyssä erillisessä tupakointitilassa.

Tupakkalain muutokseen sisältyi ravintolatupakointia koskeva siirtymäsäännös. Mikäli kunnan tupakkavalvontaviranomainen oli hakemuksesta myöntänyt ravintolalle kahden vuoden siirtymäajan (1.6.2007–31.5.2009), ravintolaan sovellettiin tuona aikana aiempaa tupakkalakia (487/1999). Siirtymäaika päättyi 31.5.2009, minkä jälkeen ravintolat ovat joko täysin savuttomia tai niissä on rakennusvalvontaviranomaisen hyväksymä tupakointitila.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen (STTV) tietojen mukaan Suomessa oli vuoden 2007 lopussa yhteensä 295 tupakointitilallista ravintolaa ja 589 siirtymäaika-ravintolaa. Vuonna 2008 vastaavat luvut olivat 455 ja 614. Vuoden 2009 lopulla tupakointitilallisten ravintoloiden lukumäärä oli 728, kun taas siirtymäaika-ravintoloita ei siirtymäajan päättymisen vuoksi tuolloin enää ollut.

Jo ennen tupakkalain muutoksen voimaantuloa lainmuutoksen arvioitiin vaikuttavan ravintoloiden ja muiden ravitsemisliikkeiden talouteen ja kokonaistoimintaan. Tämän vuoksi STTV käynnisti vuonna 2007 monitorointihankkeen, jonka tarkoituksena on ollut seurata ja selvittää, minkälaisia vaikutuksia tupakkalain muutoksella on käytännössä ollut ravintoloiden talouteen ja kokonaistoimintaan. STTV uudisti hankkeen vuonna 2008. STTV ja Terveydenhuollon oikeusturvakeskus (TEO) yhdistyivät vuoden 2009 alusta Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastoksi (Valvira), joka on toteuttanut monitorointihankkeen vuonna 2009, toistaiseksi viimeistä kertaa.

Vuosina 2007–2008 monitorointihankkeeseen sisältyi ravintoloitsijoille suunnattu kyselytutkimus, minkä lisäksi STTV seurasi alkoholirekisterinsä tietojen perusteella Suomen kaikkien anniskeluravintoloiden myyntilukuja neljännesvuosittain. Vuonna 2009 kyselytutkimusta ei enää toteutettu. Tuolloin Valvira seurasi ravintoloiden myynnin arvon kehitystä heinä–syyskuussa 2009 verrattuna edellisen vuoden vastaavaan ajanjaksoon.

2 Kysely vuosina 2007–2008

2.1 Kysely vuonna 2007

STTV toteutti vuoden 2007 monitorointihankkeeseen kuuluneen kyselyn valitsemalla alkoholirekisteristään noin 150 ravintolan otoksen ja tekemällä loka–marraskuussa 2007 valituille ravintoloitsijoille kyselyn tupakkalain muutoksen vaikutuksista ravintolatoimintaan. Kyselyyn vastasi yhteensä 68 ravintolayrittäjää.

Vuonna 2007 32 % ravintoloitsijoista arvioi, että *alkoholin myynti* oli lainmuutoksen myötä vähentynyt. 5 % ravintoloitsijoista puolestaan katsoi sen kasvaneen. 63 % vastanneista oli sitä mieltä, ettei lainmuutoksella ollut vaikutusta alkoholin myyntiin.¹

Kyselyn tulosten perusteella 30 % ravintoloitsijoista arvioi, että *kokonaisymyynti* tulisi uuden tupakkalain myötä vähenemään. 17 % katsoi sen tulevan lisääntymään ja 53 % oli sitä mieltä, ettei lainmuutoksella tulisi olemaan vaikutusta kokonaisymyyntiin. Järjestyksen ylläpidon osalta ravintoloitsijat ilmoittivat, etteivät järjestyshäiriöt ravintoloissa olleet lisääntyneet, kuten eivät myöskään naapuruston yhteydenotot melu- ja savuhaitoista.

Kysyttäessä tupakkalain muutoksen vaikutuksista ravintoloitsijoiden tulevaisuudensuunnitelmiin 7 % ravintoloitsijoista ilmoitti aikovansa vaihtaa ravintolansa toiminta-ajatusta tupakointikieltojen takia. Noin 20 % ilmoitti, että heidän ravintolaansa oli joko suunnitteilla tai rakenteilla tupakointitila. 7 % ilmoitti aikovansa lopettaa tupakan myynnin ravintolassaan kokonaan. Lisäksi yksi kyselyyn vastannut ravintoloitsija ilmoitti aikovansa lopettaa kokonaan ravintolatoiminnan tupakointikieltojen takia.

2.2 Kysely vuonna 2008

STTV toteutti vuonna 2008 maalisi–elokuun aikana kyselyn, jossa selvitettiin ravintolayrittäjien näkemyksiä siitä, miten lakimuutos oli vaikuttanut heidän ravintoloidensa toimintaan.² Kyselyssä tiedusteltiin ravintoloitsijoiden näkemystä tupakkalain muutoksen vaikutuksista alkoholin myyntiin, ruoan myyntiin sekä ravintolan tai muun ravitsemisliikkeen kokonaisymyyntiin. Lisäksi selvitettiin ravintoloitsijoiden näkemystä siitä, oliko lainmuutoksella ollut vaikutusta järjestyshäiriöiden esiintymiseen ravintolassa tai sen ulkopuolella taikka asiakkaiden ja työntekijöiden suhtautumiseen tupakointikieltoihin ja -rajoitukseen. Ravintoloitsijoita pyydettiin ilmoittamaan myös, miten uusi tupakkalaki oli vaikuttanut heidän tulevaisuudensuunnitelmiinsa. Lisäksi kyselyssä selvitettiin ravintoloitsijoiden mielipiteitä tupakointitilallisten ravintoloiden kannattavuudesta ja tupakointitilan valvonnan vaatimuksista.

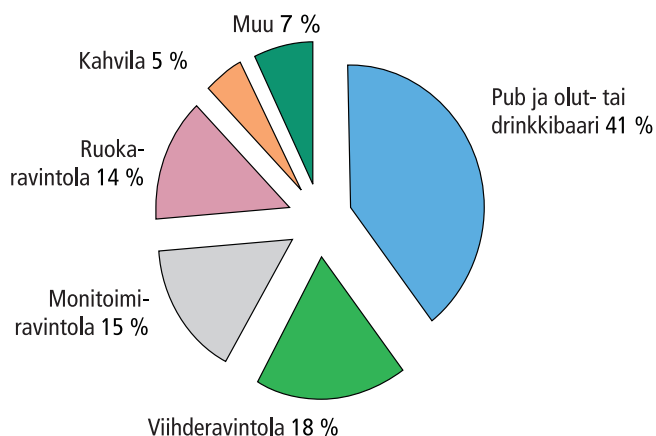
Kunnan tupakkalakia valvovat viranomaiset tekevät säännöllisesti tupakkalain mukaisia tarkastuksia ravintoloihin. Kyselyn vastaajiksi valittiin ryhmä ravintoloitsijoita, joiden ravintoloihin oli tehty tarkastus vuoden 2008 ravintolavalvontahankkeen aikana. Kyselyyn kuitenkin vastasi myös joitakin ravintoloitsijoita, joiden ravintoloihin ei ollut tehty tarkastusta vuoden 2008 aikana. Kyselyn tulosten perusteella tupakkalain mukaisia tarkastuksia oli vuonna 2008 tehty noin 85 %:iin kyselyssä mukana olleista ravintoloista. Kyselyyn vastanneista ravintoloitsijoista noin 8 % ilmoitti, että heidän ravintolaansa oli tehty tarkastus vuonna 2007. Ainoastaan 1 % ravintoloitsijoista ilmoitti, ettei heidän ravintolaansa ollut tehty tupakkalain mukaista tarkastusta edellisen viiden vuoden aikana. Lisäksi noin 6 % ravintoloitsijoista ilmoitti, etteivät he tienneet, milloin tupakkalain mukainen tarkastus oli viimeksi tehty heidän ravintolaansa tai muuhun ravitsemisliikkeeseensä.

1 Ks. Kuva 5.

2 Ks. Liite 1.

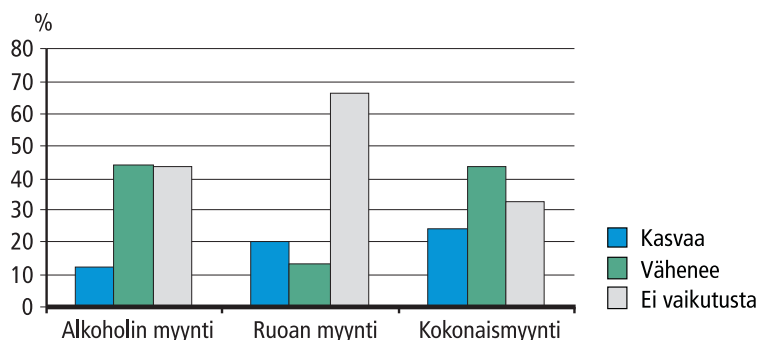
Vastaajia oli yhteensä 99. Kohteista 41 % oli pubeja tai olut- ja drinkkibaareja, 18 % viihderavintoloita, 15 % monitoimiravintoloita, 14 % ruokaravintoloita, 5 % kahviloita ja 7 % muita ravitsemisliikkeitä, kuten esimerkiksi huoltoasemia.³ Kohteista 50 % oli muutettu savuttomaksi lainmuutoksen myötä ja 5,1 % oli ollut täysin savuttomia jo ennen lainmuutosta. 30 %:lle oli myönnetty siirtymäaika ja 49 %:ssa oli uudessa tupakkalaissa tarkoitettu tupakointitila.

Vastaajien pienen lukumäärän vuoksi kyselyn tuloksissa ei käsitellä tarkemmin niitä vastauksia, jotka koskivat pelkästään tupakointitilallisia tai siirtymäaika ravintoloita⁴. Samasta syystä kyselyn tuloksista ei voida tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Kuva 1. Monitorointihankkeen 2008 kyselyyn vastanneiden ravintolayrittäjien jakautuminen ravintolan toiminnan perusteella

Kyselyvastausten perusteella 44,4 % ravintoloitsijoista oli sitä mieltä, että *alkoholin myynti* oli vähentynyt uuden tupakkalain myötä, kun taas 12,1 % katsoi sen kasvaneen. 43,4 % oli sitä mieltä, ettei lainmuutoksella ollut vaikutusta alkoholin myyntiin. 13,3 % vastanneista oli sitä mieltä, että *ruoan myynti* oli vähentynyt, kun taas 20 % arvioi sen kasvaneen. 66,7 % vastanneista katsoi, ettei lainmuutoksella ollut mitään vaikutusta ruoan myyntiin. 43,4 % ravintoloitsijoista katsoi, että *ravintolan kokonaismyynti* oli lainmuutoksen myötä vähentynyt. 24,2 % vastanneista katsoi sen lisääntyneen ja 32,3 % oli sitä mieltä, ettei tupakkalain muutos ollut vaikuttanut ravintolan kokonaismyyntiin.⁵

Kuva 2. Ravintoloitsijoiden näkemys uuden tupakkalain vaikutuksista ravintolan myyntiin

3 Ks. Kuva 1.

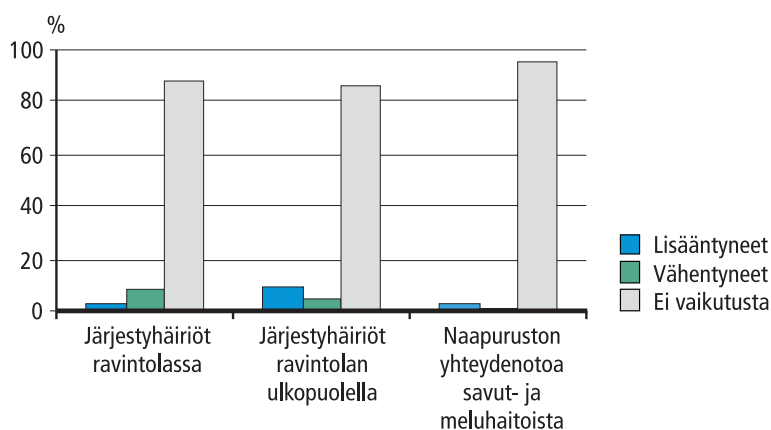
4 Kyselyn kohdat 3.1. ja 3.2.

5 Ks. Kuva 2.

Uuden tupakkalain seurauksena ravintoloiden asiakkaat siirtyivät tupakoimaan ravintoloiden sisätiloista ravintolan terassille tai kokonaan ravintolan ulkopuolelle. Kyselyn vastausten perusteella 30,6 %:ssa ravintoloista asiakkaat *polttivat terassilla* muinakin kuin lämpiminä vuodenaikoina. 31,6 %:ssa ravintoloista asiakkaat olivat siirtyneet *tupakoimaan ravintolan ulkopuolelle*.

Tupakkalain muutokseen liittyen tuotiin yleisesti esille huoli siitä, että asiakkaiden siirtyminen tupakoimaan ravintolan terassille tai ravintolan ulkopuolelle olisi aiheuttanut järjestyshäiriöitä ja savuhaittoja ravintolan ympäristössä. Monitorointihankkeen kyselytulosten perusteella uudella tupakkalailla ei kuitenkaan liiemmin ollut vaikutuksia järjestyksen ylläpitoon ravintoloissa. Ravintoloitsijoista 87,9 % oli sitä mieltä, ettei lainmuutoksella ollut mitään vaikutusta *järjestyshäiriöihin ravintoloiden sisätiloissa*. 9,1 % oli sitä mieltä, että lainmuutos oli vähentänyt järjestyshäiriöitä ravintoloiden sisätiloissa, kun taas 3 % katsoi, että järjestyshäiriöt ravintolan sisätiloissa olivat lisääntyneet.

85,9 % ravintoloitsijoista katsoi, ettei lainmuutoksella ollut mitään vaikutusta *ravintolan ulkopuolella tapahtuvien järjestyshäiriöiden* määrään. 10,1 % katsoi tällaisten järjestyshäiriöiden lisääntyneen ja 4 % puolestaan vähentyneen. Kyselyvastausten perusteella naapuruston yhteydenotot melu- ja savuhaittojen osalta eivät olleet lisääntyneet. 96 % vastaajista oli sitä mieltä, ettei lainmuutoksella ollut vaikutusta naapuruston yhteydenottojen lukumäärään. 3 % vastanneista katsoi yhteydenottojen lisääntyneen ja 1 % arvioi niiden vähentyneen.⁶

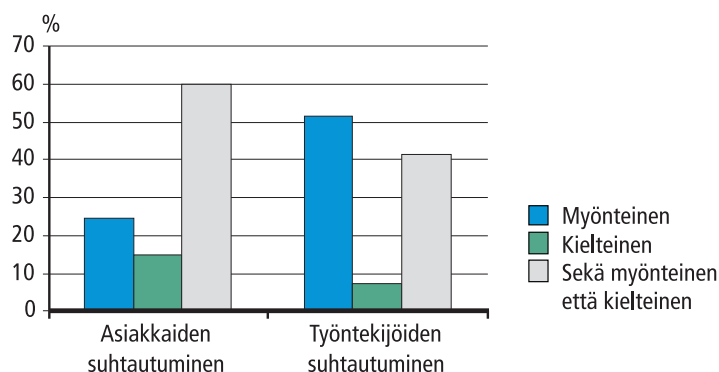
Kuva 3. Ravintoloitsijoiden näkemys uuden tupakkalain vaikutuksista järjestyksen ylläpitoon

Kyselyssä selvitettiin myös sitä, miten ravintolan asiakkaat ja työntekijät suhtautuivat uuden tupakkalain mukaisiin tupakointikieltoihin ja -rajoituksiin. Vastausten perusteella *asiakkaista* 25 % suhtautui tupakointikieltoihin ja -rajoituksiin myönteisesti. 15 % suhtautui niihin kielteisesti ja 60 % sekä myönteisesti että kielteisesti. *Työntekijöistä* 51,5 % suhtautui tupakointikieltoihin ja -rajoituksiin myönteisesti, kun taas 7,1 % suhtautui niihin kielteisesti. Noin 41,4 % työntekijöistä suhtautui tupakointikieltoihin ja -rajoitukseen sekä kielteisesti että myönteisesti.⁷

Kyselyssä selvitettiin myös sitä, miten lainmuutos oli vaikuttanut ravintoloitsijoiden tulevaisuudensuunnitelmiin. Kyselyvastausten perusteella 6,3 % ravintoloitsijoista aikoi vaihtaa ravintolansa toiminta-ajatusta tupakointikieltojen takia. Noin 37,8 % vastaajista ilmoitti aikovansa muuttaa ravintolansa savuttomaksi. Noin 29,4 %:iin ravintoloista oli joko suunnitteilla tai rakenteilla tupakointitila. Vastaajista noin 6,4 % ilmoitti aikovansa lopettaa kokonaan tupakan myynnin ravintolassaan. Lisäksi 6,4 % kyselyyn vastanneista ravintoloitsijoista ilmoitti aikovansa lopettaa ravintolatoiminnan kokonaan tupakointikieltojen takia.

⁶ Ks. Kuva 3.

⁷ Ks. Kuva 4.

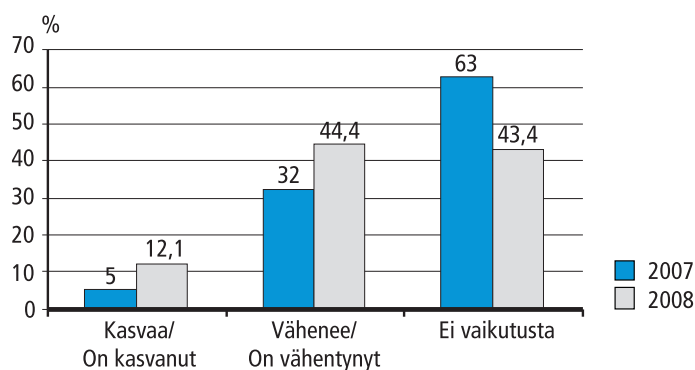

Kuva 4. Ravintoloitsijoiden näkemys asiakkaiden ja työntekijöiden suhtautumisesta uuden tupakkalain mukaisiin tupakointikieltoihin ja -rajoituksiin

2.3 Vuosien 2007 ja 2008 kyselytulosten tulosten vertailu

Vertailtaessa vuoden 2007 ja vuoden 2008 tuloksia havaitaan, että suurimmat muutokset tapahtuivat alkoholin myynnissä, kokonaisymyynnissä sekä lainmuutokseen suhtautumisessa.

Vuonna 2007 oli 32 % ravintoloitsijoista sitä mieltä, että *alkoholin myynti* oli tupakkalain muutoksen myötä vähentynyt, kun vuonna 2008 vastaava luku oli 44,4 %. Toisaalta vuonna 2007 vain 5 % ravintoloitsijoista katsoi alkoholin myynnin kasvaneen lainmuutoksen jälkeen, kun taas vuonna 2008 vastaava osuus oli 12,1 %. Vuonna 2007 ravintoloitsijoista 63 % oli sitä mieltä, ettei uudella tupakkalailla ollut vaikutusta alkoholin myyntiin. Vuonna 2008 vastaava osuus oli 43,4 %.⁸

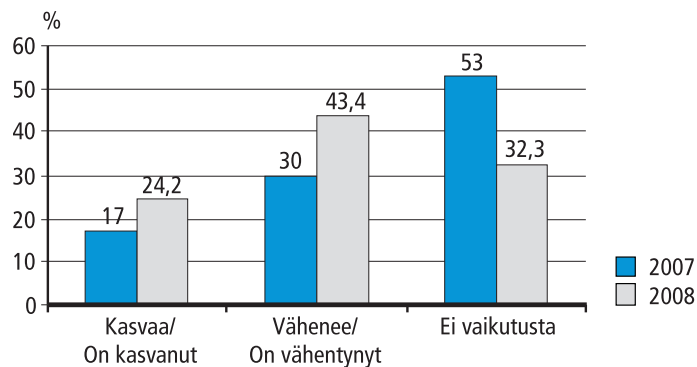

Kuva 5. Monitorointihankkeen 2007 ja 2008 kysely: Tupakkalain vaikutus alkoholin myynnin kehitykseen ravintoloissa

Myös *ravintoloiden kokonaisymyynnin* osalta on havaittavissa samankaltainen kehitys. Vuonna 2007 30 % ravintoloitsijoista oli sitä mieltä, että kokonaisymyynti oli lainmuutoksen myötä vähentynyt. Vuonna 2008 vastaava luku oli 43,4 %. Toisaalta vuonna 2007 17 % ravintoloitsijoista katsoi, että tupakkalain muutoksen myötä heidän kokonaisymyyntinsä oli kasvanut, kun taas vuonna 2008 tätä mieltä oli 24,2 % ravintoloitsijoista. Vuonna 2007 53 % ravintoloitsijoista katsoi, ettei lainmuutoksella ollut vaikutusta ravintolan kokonaisymyyntiin. Vuonna 2008 vastaava osuus oli 32,3 %.⁹

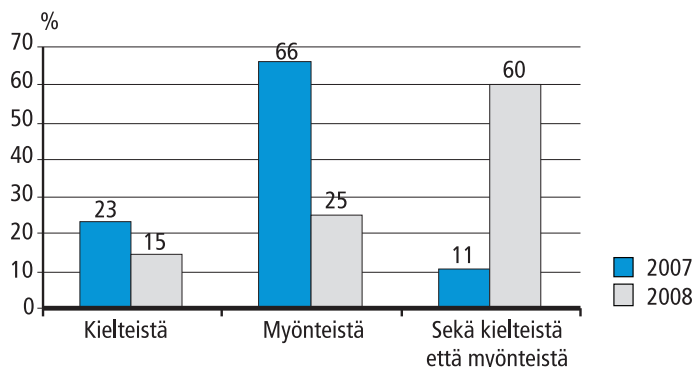
8 Ks. Kuva 5.

9 Ks. Kuva 6.

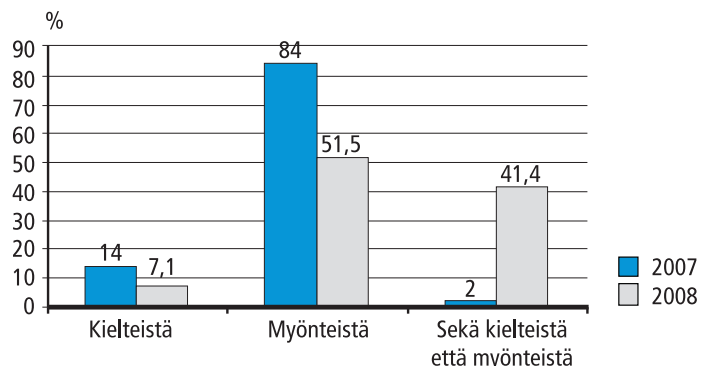

Kuva 6. Monitorointihankkeen 2007 ja 2008 kysely: Tupakkalain vaikutus kokonaismyynnin kehitykseen ravintoloissa

Asiakkaiden ja työntekijöiden suhtautumisessa lainmuutokseen tapahtui huomattava muutos vuodesta 2007 vuoteen 2008.¹⁰ Vuoden 2007 ja 2008 tulokset eivät kuitenkaan näiltä osin ole suoraan verrannollisia toisiinsa, minkä vuoksi niitä ei tarkastella tässä yksityiskohtaisemmin. Vuoden 2007 kyselylomakkeessa vastausvaihtoehtoina oli nimittäin ainoastaan joko kielteinen tai myönteinen suhtautuminen tupakkalain muutokseen. Silti vuonna 2007 osa ravintoloitsijoista oli valinnut molemmat vaihtoehdot. Vuoden 2008 kyselylomaketta muutettiin tältä osin niin, että kolmanneksi vastausvaihtoehdoksi lisättiin sekä kielteinen että myönteinen suhtautuminen lainmuutokseen.

Kuva 7. Monitorointihankkeen 2007 ja 2008 kysely: Asiakkaiden suhtautuminen tupakkalakiin

Kuva 8. Monitorointihankkeen 2007 ja 2008 kysely: Työntekijöiden suhtautuminen tupakkalakiin

¹⁰ Ks. kuvat 7 ja 8.

Vertailtaessa toisiinsa vuosien 2007 ja 2008 kyselytuloksia voidaan kokonaisuudessaan todeta, että vastauksissa havaittavat muutokset olivat kehittyneet samoihin suuntiin. Sekä myönteisten että kielteisten mielipiteiden määrä oli kasvanut vuodesta 2007 vuoteen 2008, kun taas mielipiteet, joiden mukaan lainmuutos ei vaikuttanut ravintolan toimintaan, olivat vähentyneet. Tämä voi selittyä osaltaan sillä, että kyselyihin olivat saattaneet vastata etupäässä juuri ne ravintoloitsijat, joilla oli ollut joko negatiivisia tai positiivisia kokemuksia lainmuutoksesta.

3 Ravitsemismyynnin arvon kehitys

3.1 Taustatietoja

Tupakkalain muutoksen vaikutuksia ravintoloiden myyntiin selvitettiin vertaamalla ravitsemismyynnin arvon kehitystä

- puolen vuoden aikana heinä–joulukuussa 2007 verrattuna edellisen vuoden vastaavaan aikaan;
- vuoden aikana heinäkuussa 2007 – kesäkuussa 2008 verrattuna edelliseen lukuvaan vuoteen;
- heinä–syyskuussa 2008 verrattuna edellisen vuoden vastaavaan aikaan, jolloin lakimuutos oli jo voimassa; sekä
- heinä–syyskuussa 2009 verrattuna edellisen vuoden vastaavaan aikaan. Siirtymäaika ei ollut enää voimassa vuoden 2009 tarkastelujaksolla.

Tarkastelu perustui Suomen kaikkien noin 8000 ravintolan neljännesvuosi-ilmoituksilla raportoimiin myyntitietoihin. Perusjoukot eivät olleet täysin samoja vertailujaksoilla, mutta ravintoloiden määrässä ei tapahtunut merkittäviä muutoksia. Heinä–syyskuun 2009/2008 vertailussa käytettiin tupakointiolosuhteiden mukaan vertailukelpoista joukkoa.

Aineisto jaettiin neljään ryhmään:

- siirtymäajan saaneet ravintolat
- ravintolat, joissa on erillinen tupakointitila
- ravintolat, joissa ei ollut tupakointitilaa eikä siirtymäaikaa
- koko aineiston ravintolat

Näissä ryhmissä vertailtiin sekä ravitsemismyynnin arvon myyntitilikohtaisia muutoksia että muutoksia ravitsemismyynnin arvon tuoteryhmittäisessä jakaumassa.

3.2 Ravitsemismyynnin arvon muutokset myyntitilikohtaisesti

Verrattaessa vuoden 2006 heinä–joulukuun ravitsemismyynnin arvoa vuoden 2007 vastaavaan aikaan, jolloin tupakkalain muutos oli jo voimassa, havaitaan, että ravitsemismyynnin arvon kasvu oli selvästi suurinta siirtymäaika-ravintoloissa. Myös tupakointitilallisissa ravintoloissa myynti kasvoi keskimääräistä enemmän. Sen sijaan täysin savuttomissa ravintoloissa myynnin arvon kasvu jäi alle keskimääräisen.¹¹ Erot myynnin muutoksissa tasaantuivat hieman ensimmäisen puolen vuoden jälkeen, mutta silti ensimmäisen vuoden aikana lainmuutoksen voimaantulosta myynnin kasvu oli selvästi suurempaa siirtymäajan saaneissa ja tupakointitilallisissa ravintoloissa kuin täysin savuttomissa ravintoloissa.¹²

Siirtymäaika-ravintoloiden myynnin kasvu oli keskimääräistä suurempaa sekä alkoholijuomien myynnissä että ruoka- ja muussa ravitsemismyynnissä. Tupakointitilallisissa ravintoloissa alkoholijuomien myynti kasvoi keskimääräistä enemmän, mutta ruokamyyntin kasvu jäi alle keskimääräisen. Täysin savuttomissa ravintoloissa alkoholijuomien myynnin arvo pieneni merkittävästi, mutta ruuan myynti kasvoi lähes saman verran kuin koko aineistossa keskimäärin.

Verrattaessa vuoden 2007 heinä–syyskuun ravitsemismyynnin arvoa vuoden 2008 vastaavaan aikaan havaittavissa ei ole suuria eroja ravintoloiden tupakointiolosuhteiden mukaan. Savuttomien ravintoloiden myynnin kasvu oli tänä aikana jopa hieman suurempi kuin keskimääräinen kasvu.¹³

11 Ks. Taulukko 1.

12 Ks. Taulukko 2.

13 Ks. Taulukko 3.

Siirtymäajan päättymisen jälkeen heinä–syyskuussa 2009 ovat aiemmin siirtymäajan saaneet ravintolat menettäneet selvästi sekä alkoholi- että ruokamyyntiään. Tupakointitilalliset ravintolat ovat sen sijaan kasvattaneet merkittävästi alkoholimyyntiään siirtymäajan päättymisen jälkeen. Toisin sanoen alkoholimyyntiä on siirtynyt ravintoloihin, joissa on erillinen tupakointitila. Näissä oluen myynti on lisääntynyt 21 % ja muun alkoholin myynti 9 % kun muutokset keskimäärin olivat -2 % ja -4 %. Ruuan myynnin kehityksessä ei tupakointitilallisten ja savuttomien ravintoloiden välillä ollut merkittäviä eroja.¹⁴ Myynti €/asiakaspaikka/kuukausi-tunnusluku oli kuitenkin aiemmin siirtymäajan saaneilla ravintoloilla vielä paljon korkeampi kuin ravintoloilla keskimäärin. Näillä ravintoloilla tunnusluku oli 234 €, tupakointitilallisilla 211 €, savuttomilla 176 € ja kaikilla ravintoloilla keskimäärin 184 €.

RAVITSEMISMYYNIN ARVON MUUTOKSET

	Olut	Muu alkoholi	Ruoka	Muu myynti	Yhteensä
Siirtymäaika	12,9	14,2	19,1	5,5	14,9
Tupakointitila	7,1	21,2	-9,7	12,3	6,8
Savuttomat	-10,4	-2,7	7,3	-9,9	0,4
Koko aineisto	-5,2	3,1	7,7	-6,1	2,9

Taulukko 1. Ravitsemismyynnin arvon muutokset heinä–joulukuussa 2007 / 2006

	Olut	Muu alkoholi	Ruoka	Muu myynti	Yhteensä
Siirtymäaika	10,2	10,6	13,7	2,6	10,9
Tupakointitila	6,3	14,1	2,4	8,4	8,1
Savuttomat	-8,4	-0,9	7,3	-6,2	1,6
Koko aineisto	-4,0	3,1	7,8	-3,8	3,4

Taulukko 2. Ravitsemismyynnin arvon muutokset heinäkuu 2007 – kesäkuu 2008 / heinäkuu 2006 – kesäkuu 2007

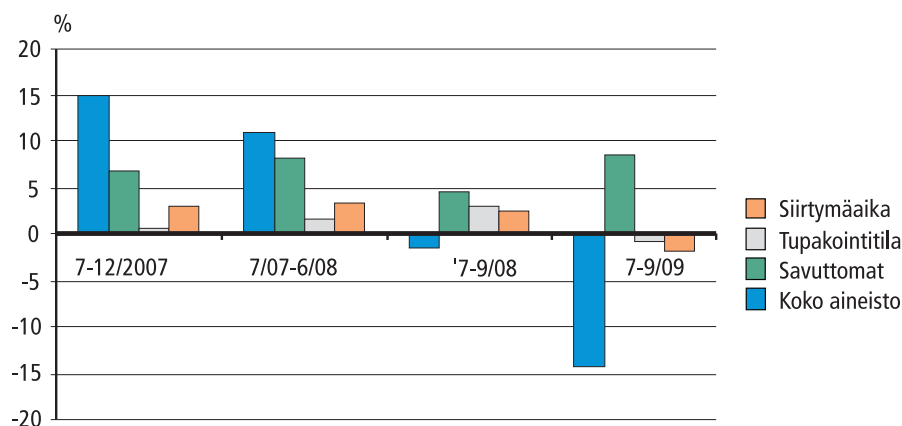
	Olut	Muu alkoholi	Ruoka	Muu myynti	Yhteensä
Siirtymäaika	-5,4	-1,7	0,3	-1,8	-1,6
Tupakointitila	0,8	1,4	13,7	-2,0	4,4
Savuttomat	-1,7	3,5	4,9	0,6	3,1
Koko aineisto	-2,0	2,2	4,7	0,0	2,5

Taulukko 3. Ravitsemismyynnin arvon muutokset heinäkuu–syyskuu 2008 / 2007

	Olut	Muu alkoholi	Ruoka	Muu myynti	Yhteensä
Siirtymäaika	-10,8	-14,8	-13,8	-21,1	-14,3
Tupakointitila	21,4	9,4	0,1	1,2	8,5
Savuttomat	-3,3	-2,8	0,6	0,4	-0,7
Koko aineisto	-1,9	-3,5	-1,0	-2,8	-1,9

Taulukko 4. Ravitsemismyynnin arvon muutokset heinäkuu–syyskuu 2009 / 2008

¹⁴ Ks. Taulukko 4.

Kuva 9. Ravitsemismyynnin kehitys verrattuna vuotta aiempaan vastaavaan ajanjaksoon

3.3 Ravitsemismyynnin arvon osuuskien muutokset tuoteryhmittäisessä jakaumassa

Tarkasteluajankohtina myynnin rakenne muuttui vähiten siirtymäajan saaneilla ravintoloilla. Tupakointitilallisissa ravintoloissa myynnin rakenne muuttui puolestaan eniten. Niissä alkoholin myynnin osuus kasvoi ja vastaavasti ruoan myynnin osuus pieni merkittävästi. Sen sijaan savuttomissa ravintoloissa ruokamyynnin osuus kasvoi, mutta alkoholimyynnin osuus pieni hieman keskimääräistä enemmän.¹⁵

Lainmuutoksen voimassaoloaikana heinä–syyskuussa 2008/2007 myynnin rakenteen muutoksissa ei ollut merkittäviä eroja tupakointiolosuhteiden mukaan.¹⁶

Siirtymäajan päättymisen jälkeen oluen myynnin osuus ravitsemismyynnistä on tupakointitilallisissa ravintoloissa kasvanut ja vastaavasti ruoan myynnin osuus pienentynyt yli kahdella prosenttiyksiköllä. Muissa ravintolaryhmissä tilikohtaisten osuuksien muutokset olivat vähäisiä eli alle yhden prosenttiyksikön.¹⁷

RAVITSEMISMYYNNIN JAKAUMA MYYNTITILEITTÄIN

	Olut	Muu alkoholi	Ruoka	Muu myynti	Yhteensä
Siirtymäaika	19,2 (-0,3)	30,9 (-0,2)	40,0 (+1,4)	9,8 (-0,9)	100,0
Tupakointitila	22,4 (+0,1)	38,7 (+4,6)	28,2 (-5,2)	10,6 (+0,5)	100,0
Savuttomat	15,2 (-1,8)	19,9 (-0,6)	55,3 (+3,6)	9,6 (-1,1)	100,0
Koko aineisto	16,4 (-1,4)	23,1 (+0,1)	50,8 (+2,3)	9,7 (-0,9)	100,0

Taulukko 5. Ravitsemismyynnin jakauma myyntitileittäin heinä–joulukuussa 2007 ja muutokset %-yksikköä 2007 / 2006

	Olut	Muu alkoholi	Ruoka	Muu myynti	Yhteensä
Siirtymäaika	19,5 (-0,2)	30,0 (-0,1)	40,5 (+1,0)	9,9 (-0,9)	100,0
Tupakointitila	23,1 (-0,4)	37,8 (+2,0)	28,9 (-1,6)	10,2 (0,0)	100,0
Savuttomat	15,2 (-1,7)	19,5 (-0,5)	55,7 (+2,9)	9,5 (-0,8)	100,0
Koko aineisto	16,5 (-1,3)	22,6 (-0,1)	51,2 (+2,0)	9,6 (-0,8)	100,0

Taulukko 6. Ravitsemismyynnin jakauma myyntitileittäin heinäkuu 2007 – kesäkuu 2008 ja muutokset %-yksikköä edellisestä liukuvasta vuodesta

15 Ks. Taulukot 5 ja 6.

16 Ks. Taulukko 7.

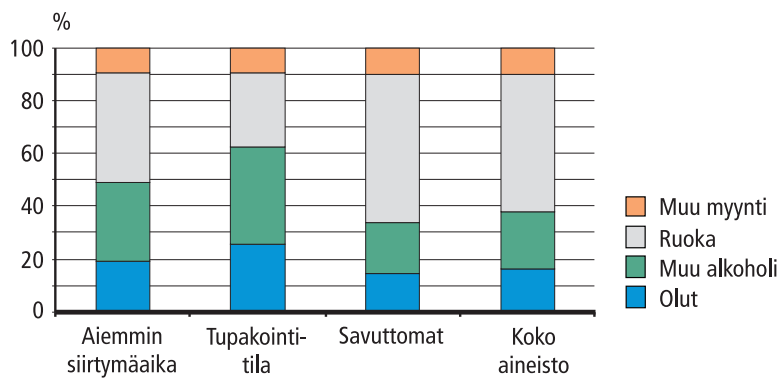
17 Ks. Taulukko 8.

	Olut	Muu alkoholi	Ruoka	Muu myynti	Yhteensä
Siirtymäaika	18,6 (-0,8)	29,9 (0,0)	41,2 (+0,8)	10,3 (0,0)	100,0
Tupakointitila	22,6 (-0,7)	37,0 (-1,1)	30,5 (+2,5)	9,9 (-0,7)	100,0
Savuttomat	15,3 (-0,8)	19,2 (0,0)	55,8 (+0,9)	9,7 (-0,2)	100,0
Koko aineisto	16,3 (-0,8)	22,1 (-0,1)	51,8 (+1,1)	9,8 (-0,2)	100,0

Taulukko 7. Ravitsemismyynnin jakauma myyntitileittäin heinä–lokakuussa 2008 ja muutokset %-yksikköä 2008 / 2007

	Olut	Muu alkoholi	Ruoka	Muu myynti	Yhteensä
Siirtymäaika	19,3 (+0,7)	29,7 (-0,2)	41,5 (+0,2)	9,5 (-0,8)	100,0
Tupakointitila	25,3 (+2,7)	37,3 (+0,3)	28,2 (-2,3)	9,3 (-0,7)	100,0
Savuttomat	14,8 (-0,4)	18,8 (-0,4)	56,6 (+0,7)	9,8 (+0,1)	100,0
Koko aineisto	16,3 (0,0)	21,8 (-0,4)	52,3 (+0,5)	9,7 (-0,1)	100,0

Taulukko 8. Ravitsemismyynnin jakauma myyntitileittäin heinä–syyskuussa 2009 ja muutokset %-yksikköä 2009 / 2008

Kuva 10. Ravitsemismyynnin rakenne heinä–syyskuussa 2009

4 Tulosten tulkinta

Monitorointihankkeeseen kuuluneet kyselytutkimukset ja ravintoloiden myynnin seurantatiedot osoittavat selkeästi, että tupakkalain muutos on vaikuttanut ravintoloiden ja muiden ravitsemisliikkeiden toimintaan ja myynnin kehitykseen ennalta oletetulla tavalla.

Vuoden 2008 kyselyn perusteella 43,4 % ravintoloitsijoista katsoi, että kokonaisymyynti oli tupakkalain muutoksen myötä vähentynyt. 24,2 % ilmoitti sen lisääntyneen ja 32,3 % katsoi, ettei lainmuutoksella ollut vaikutuksia ravintolan kokonaisymyyntiin. Vaikka kyselyyn vastasi vuonna 2008 hieman useampi ravintoloitsija kuin vuonna 2007, tulosten tilastollisen merkittävyyden osalta on vuoden 2007 tapaan huomioitava, että kyselyyn vastasi edelleen alle 100 ravintolaa. Toisaalta kyselyn tuloksia voidaan verrata vuoden 2007 monitorointihankkeen kyselyn tuloksiin, joiden luotettavuutta lisäsi niiden samankaltaisuus Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry:n joulukuussa 2007 tekemän kyselyn tulosten kanssa. Kyseisen kyselyn otos oli 550 ravintolaa.

Tarkasteltaessa ravintoloiden myyntiä tiettyinä ajankohtina vuosina 2006–2007 voidaan havaita, että tupakkalain muutoksen tultua voimaan on myynnin kehityksessä ja rakenteessa ollut eroja erityyppisten ravintoloiden välillä. Siirtymäajan saaneet ja tupakointilalliset ravintolat kasvattivat markkinaosuuksiaan ensimmäisenä vuotena tupakkalain muutoksen voimaantultua. On kuitenkin huomattava, että vertailtaessa myynnin kehitystä ja rakennetta tupakkalain voimaantulon jälkeisinä ajanjaksoina vuosina 2007–2009 eivät ravintolatyyppien väliset erot ole enää oleellisesti muuttuneet eli edellä mainittujen ravintoloiden markkinaosuuksien kasvu on pysähtynyt. Siirtymäajan päättymisen jälkeen on siirtymäajan saaneiden ravintoloiden myynnin kehitys kääntynyt selvään laskuun, ja alkoholimyyntiä on siirtynyt tupakointilallisiin ravintoloihin. Täysin savuttomien ravintoloiden myynnin kehitys on tupakkalain voimassaoloaikana, vertailuajankohtana heinä–syyskuu 2008/2007 ja siirtymäajan päättymisen jälkeen heinä–syyskuu 2009/2008, ollut jopa hieman keskimääräistä parempaa.

Monitorointihankkeessa ei vertailtu ravitsemismyynnin kehitystä yleiseen elintarvikkeiden hintakehitykseen eikä arvioitu lähemmin, mikä osuus nimenomaan tupakkalain muutoksella on ollut ravitsemismyynnin kehitykseen. Nähtävästi tupakkalain muutoksella on ollut vain hetkellisiä vaikutuksia erityyppisten ravintoloiden ravitsemismyyntiin. Tupakointilallisten ravintoloiden myynnin rakenteen muuttuminen entistä alkoholivaltaisemmaksi saattaa kuitenkin olla pysyvämpi ilmiö.

LIITE 1 Kyselylomake

Ravintolan nimi _____
 Ravintolan sijaintikunta _____
 Anniskeluluvan numero _____ LY-tunnus _____
 Kyselyyn vastaajan nimi ja puhelinnumero _____

TOIMINNAN KUVAUS (Merkitse ravintolan pääasiallinen toimenkuva)

☐ Kahvila	☐ Ruokaravintola
☐ Pub, olut- ja drinkkibaari	☐ Viihderavintola
☐ Henkilöstöravintola	☐ Monitoimiravintola
☐ Muu, mikä _____	

TARJOILUTILAN PINTA-ALA (m²)

☐ alle 50	☐ 150–199	☐ 400–499
☐ 50–99	☐ 200–299	☐ yli 500
☐ 100–149	☐ 300–399	

1. TAUSTATIEETOJA

- Ravintolayrittäjä on toiminut ravintolassa lakimuutoksen aikana 1.6.2007
- Ravintola on ollut **savuton** jo ennen lainmuutosta 01.06.2007
- Ravintola on ollut **savuton 1.6.2007 alkaen**
- Ravintolalle on myönnetty tupakkalain mukainen **siirtymäaika** (1.6.2007–31.5.2009)
- Ravintolassa on rakennusvalvontaviranomaisen hyväksymä erillinen **tupakointitila**
- Ravintolan asiakkaat **polttavat ravintolan terassilla** (muinakin kuin lämpiminä vuodenaikoina)
- Ravintolan asiakkaat **polttavat ravintolan ulkopuolella**

Kunnan valvontaviranomainen on tehnyt tupakkalain mukaisen tarkastuksen ravintolaan viimeksi vuonna

☐ 2003	☐ 2007
☐ 2004	☐ 2008
☐ 2005	☐ Ravintolaan ei ole tehty ko. tarkastusta viimeisen 5 vuoden aikana
☐ 2006	☐ Ei tietoa

2. TUPAKKALAIN MUUUTOKSEN VAIKUTUKSET

Yrittäjän näkemys	On kasvanut/ on lisääntynyt	On vähentynyt	Ei vaikutusta
Alkoholin myynti	☐	☐	☐
Ruuan myynti	☐	☐	☐
Kokonaismyynti	☐	☐	☐
Järjestyshäiriöt ravintolassa	☐	☐	☐
Järjestyshäiriöt ravintolan ulkopuolella	☐	☐	☐
Naapuruston yhteydenotot savu- ja meluhaitoista	☐	☐	☐

3.1. Erillinen tupakointitila

	Kyllä	Ei	Ei vaikutusta
Mielestäni ravintola, jossa on erillinen tupakointitila			
A) on kannattavampi kuin savuton ravintola	☐	☐	☐
B) aiheuttaa vähemmän häiriöitä naapurustolla (savun kulkeutuminen asuntoihin, melu, järjestyshäiriöt)	☐	☐	☐

(Kohtaan vastaavat ainoastaan ravintolat, joilla on rakennusvalvontaviranomaisen hyväksymä erillinen tupakointitila. Mikäli ravintolassanne ei ole erillistä tupakointitilaa, siirry kohtaan 3.2.)

	Kyllä	Ei
Rakennusluvan saaminen tupakointitilaa varten oli helppoa	☐	☐
Tupakointitilan oikeaa käyttöä on helppo valvoa	☐	☐
Tupakointitilan valvonta vaatii lisähenkilökuntaa	☐	☐

3.2. Siirtymäaika (1.6.2007–31.5.2009)

(Kohtaan vastaavat ainoastaan ravintolat, joilla on siirtymäaika. Mikäli et ole hakenut ravintolallesi siirtymäaikaa, siirry kohtaan 3.3.)

	Kyllä	Ei
Siirtymäajan loppumisen jälkeen (31.05.2009)		
A) ravintolastani tulee savuton	☐	☐
B) ravintolaani rakennetaan tupakointitila	☐	☐

3.3. Suhtautuminen tupakointikieltoihin ja -rajoituksiin

	+	-	+/-
Asiakkaiden suhtautuminen tupakointikieltoihin ja -rajoituksiin	☐	☐	☐
Työntekijöiden suhtautuminen tupakointikieltoihin ja -rajoituksiin	☐	☐	☐

3.4. Tulevaisuuden suunnitelmat

	Kyllä	Ei
Aion muuttaa ravintolan toiminta-ajatusta tupakointikieltojen takia	☐	☐
Aion muuttaa ravintolani savuttomaksi	☐	☐
Ravintolaani on suunnitteilla/rakenteilla tupakointitila	☐	☐
Aion lopettaa tupakanmyynnin ravintolassani	☐	☐
Aion lopettaa ravintolatoiminnan tupakointikieltojen takia	☐	☐

MUITA ERITYISIÄ HUOMIOITA

KIITOS VASTAUKSESTASI!

Valvira

Sosiaali- ja terveysalan
lupa- ja valvontavirasto

PL 210

00531 Helsinki

Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki

Puh. (09) 772 920

Faksi (09) 7729 2138

Sähköposti: kirjaamo(at)valvira.fi

www.valvira.fi

www.valvira.fi